

вид-во, 2012. – 612 с. **11.** *Мартос Б.* Оскілко й Болбочан (спогади) / Б. Мартос. – Мюнхен, 1958. – 61 с. **12.** *Огієнко І.* Світлій пам'яті Івана Липи / І. Огієнко // Кур'єр Кривбасу. – Серпень. – 1998. – С. 124–133. **13.** *Петлюра С.* Статті, листи, документи / С. Петлюра /

уп. В. Сергійчук. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – Т. 3. – 616 с. **14.** *Яцишина О.* Громадсько-політична та наукова діяльність С. П. Шелухіна / О. Яцишина. – Автореф. к. і. н. – Запоріжжя, 2004. – 18 с.

УДК 331.5(477)821.161.2

Наталія Ханенко-Фрізен

Трудова міграція та літературна творчість: До питання визначення феномена «заробітчанської» літератури*

Автор аналізує літературну творчість українських трудових мігрантів, підкреслюючи, що, не зважаючи на зростаючу кількість текстів, які претендують на статус художнього та літературного твору й активно переосмислюють український досвід заробітчанства, така література поки що не стала предметом активного дослідження антропологів, культурологів, соціологів чи літературознавців.

Ключові слова: трудові мігранти, літературна творчість, заробітчанська література, культурний простір, наратив.

The author analyses the literary creativity of the Ukrainian Labor migrants and underlines that in spite of the growing mass of the texts pretending for the status of literary works and actively rethinking the Ukrainian experience of migrants' work such literature still didn't become an object of active study of anthropologists, sociologists, cultural and literary researchers.

Keywords: Labor Migrants, Literary Creation, Labor Migrant's Literature, Cultural Space, Narrative.

Занурюючись якихось десять років тому у тематику української літературної творчості про заробітчанство, я вже тоді здогадувалась, що беруся за молодий саджанець, котрий із часом мав перетворитися на потужне дерево в саду української масової культури. На початку 2000-х років заробітчанський досвід вже доволі активно обговорювався в публічному дискурсі на шпальтах періодичних видань, але «повнометражних» публікацій, які можна було б назвати літературними творами, виходило дуже мало. Десять років по тому пошук творів на цю тему став значно простішим, оскільки тексти, чи безпосередньо присвячені заробітчанському досвіду чи дотичні до нього, почали активно публікуватися в Україні та інших країнах, а розвиток Інтернету сприяв поширенню інформації про такі публікації. Не зважаючи на зростаючу кількість текстів, які претендують на статус художнього та літературного твору та активно переосмислюють український досвід заробітчанства, така література поки що не стала предметом активного дослідження чи то антропологів, культурологів, соціологів, чи літературознавців. Станом на 2012-й рік, наскільки мені було відомо, систематичні дослідження на цю тему відсутні, вичерпної бібліографії не укладено, різноаспектного аналізу цього нового і зростаючого в обсязі літературного явища не проводиться.

Будучи зацікавленою у розробках того, що Ентоні Гідденс якось назвав «сучасною рефлексивністю» («modern reflexivity»)*, а саме – у саморепрезентації сучасного заробітчанського досвіду в українській масовій культурі, я зіштовхнулася з певними проблемами. Якщо методоло-

гічні засади для визначення самого процесу літературної творчості на заробітчанську тематику досі не розроблені, як тоді розпочати дослідження окремих аспектів цього культурного явища? За якими принципами можна аналізувати репрезентації заробітчанського досвіду в масовій літературі та культурі? Як вивчати окремі наративи без розуміння загальних масштабів та динаміки розвитку масиву текстів, які стосуються заробітчанства загалом? Замислившись над цими питаннями, я зрештою усвідомила, що необхідно почати з самого початку, а саме – із загального огляду художньої літератури на заробітчанську тематику.

Моя подорож у світ української художньої творчості, що висвітлює заробітчанський досвід, розпочалася з уважного та систематичного перечитування обласних газет на Тернопільщині, які вже з другої половини 1990-х років друкували історії, інтерв'ю, а також листи місцевих заробітчани, котрі виїхали – зазвичай нелегально – на роботу за кордон. У 2000-х роках, працюючи щовесни та влітку спочатку в Українському католицькому університеті у Львові та, пізніше, в Тернопільському національному педагогічному університеті – обидва університети є міжнародними партнерами Саскачеванського університету – я мала можливість спостерігати із середини за розростанням заробітчанського дискурсу в Україні та зародженням цього літературного процесу, особливо у Львівській та Тернопільській областях [4; 6]. Під час своїх досліджень в Україні, особливо в її західних частинах, я збирала свідчення та проводила інтерв'ю з жителями сіл та міст на тему сучасного заробітчанства. Кілька разів мені вдалося виїхати до Італії та Португалії, де я не припиняла свої пошуки зразків народної та літературної творчості на заробітчанську тематику. Наразі, з метою подальшого культурно-антропологічного аналізу цього сучасного феномена модерної рефлексивності, я продовжую стежити за цим явищем, відслідковуючи нові книги в книгарнях та бібліотеках України і в українських культурних товариствах за кордоном та працюючи на розширенні бібліографічного показника літератури дотичної темі заробітчанства.

Отже, у цій статті увазі читача пропонуються мої загальні спостереження над розвитком та статистичними вимірами феномена народної та літературної творчості на заробітчанську тематику протягом останнього десятиліття. Оскільки мої

* Сучасна соціальна рефлексивність – поняття, введене британським соціологом і філософом Ентоні Гідденсом. У його розумінні сучасна рефлексивність залежить від високого рівня екстерналізації спеціалізованих знань і пізнішого їх поширення на сферу повсякденного життя. Останнім часом спеціалізовані знання з будь-якої ділянки науки, економіки, бізнесу тощо можуть стати загальнодоступними широкому загалу людей. Коли спеціалізовані знання стають поширеними, вони набувають статусу базових знань – на них покладаються, їх цитують, на них орієнтуються при прийнятті рішень. Зростаюча екстерналізація спеціалізованих знань якісно змінює людське суспільство. Представлені у формі книг або поширені іншим способом такі знання, скажімо, з ділянки соціальних наук, не тільки описують існуючі соціальні закони та норми, за яким це суспільство живе, але також повсякденно *формують* і *змінюють* ці норми завдяки своєму впливу на людські дії та рішення [15, р. 14].

дослідження тривають і далі, в даній статті я не претендую на вичерпний аналіз цього культурного феномена, який невпинно продовжує розвиватися. Втім, зібраного мною на сьогодні матеріалу цілком достатньо, щоб принаймні розпочати обговорення та аналіз першого десятиліття літературного процесу, що розгорнувся в українському культурному просторі завдяки феноменові трудової міграції.

До питання визначення феномена літературної творчості на тему заробітчанства

То що ж усе таки являє собою літературна творчість на тему заробітчанства? Які твори належать до цієї категорії літератури, а які – ні? Про що має бути книга для того, аби вважатися зразком такої літератури? Чи мусить вона висвітлювати безпосередній життєвий досвід заробітчан, чи достатньо того, що у ній порушуються питання вищого, загального рівня, питання ностальгії, розлуки, туги за батьківщиною без подачі конкретних переживань людини на чужині? А яку роль має відігравати особистість автора у визначенні літературного твору як приналежного до такої творчості? Чи автор має бути заробітчаном, щоби його чи її твори рахувалися як приклад такої творчості? Ці та інші запитання є важливими для усвідомлення своєрідності літературного процесу на тему заробітчанської долі на тлі динамічного та багатовимірного ландшафту української літератури. Що могла б сказати про це явище я – не критик літератури, але культурний антрополог, зацікавлений питаннями трудової міграції та її впливу на процеси творення масової культури сучасного суспільства та формування національної саморепрезентації?

Очевидно, що з'ясування сутності та параметрів літературної творчості на заробітчанську тему не належить до легких завдань. Чи можемо ми вважати твори відомих українських письменників, які зараховують себе до представників не масової, а високої літератури, частиною цього нового літературного процесу, якщо їхні автори послуговуються образами, мотивами і сюжетами зі світу заробітчанства (Роздобудько, 2004, 2011; Сняданко, 2001; Пиркало, 2006; Карпа, 2005)*? Наприклад, Ірен Роздобудько наполягала під час презентації своєї недавньої книги «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю» на тому, що цей твір не можна вважати романом про заробітчан, хоча в книзі якраз ідеться про життя українських трудових мігрантів у Німеччині**. Якщо Ірена Карпа у книзі «Фройд би плакав», розповідаючи про колоритні перипетії та неординарні пригоди своєї героїні за межами батьківщини, змальовує на задньому тлі заробітчанські історії – то чи можна її книгу віднести до категорії книг на заробітчанську тематику? Водночас інші автори активно формують новий напрямок в українській літературі, фокусуючись у своїх творах на долі та переживаннях «наших за кордоном»: їхніми героями є українські студенти, няні за програмою Au Pair і навіть фахівці з освітою та легальним працевлаштуванням. То яким чином вписуються такі твори у феномен літературної творчості на заробітчанську тему?

Іншим критерієм для аналізу є особистість автора та його власний заробітчанський досвід. Декотрі популярні регіональні автори ефективно використовують тему заробітчанства у своїх творах (Березовський 2004; Романчук 2005, 2007, 2008а, 2008б, 2009), хоча самі вони заробітчанами

* Тут і далі у круглих дужках вміщено посилання на бібліографічний список, наведений у додатку до статті.

** Ірен Роздобудько, під час презентації своєї книги у Тернополі 8 жовтня 2011 року.

не є та досягнули власних кар'єрних висот у своїх рідних містах поза літературою***. Інші автори дійсно є теперішніми чи колишніми заробітчанами. Їхні твори – часто аматорські та, з точки зору вибагливого літературного критика, низькоякісні – написані на основі власного досвіду нелегального працевлаштування за кордоном. Навіть письменники-автори детективного жанру вже давно та успішно користаються з теми «наших за кордоном»; події в їхніх творах часто розгортаються на тлі перипетій та історій із заробітчанського світу, а деколи повністю розгортаються у середовищі трудових мігрантів у країнах їхнього працевлаштування, як це відбувається в романі Демченко «Господарі Богемії» (Демченко, 2003).

Загалом, складається враження, що розмаїття текстів, у яких порушується проблема заробітчанства, неможливо вмістити все в тісні рамки досить місткої категорії «художня література на заробітчанську тематику», а про дещо вужчу категорію саме «заробітчанської літератури» годі й говорити. У той же час, велика кількість і різноманітність літературних творів на тему заробітчанства свідчать про домінуюче становище заробітчанської тематики на літературному терені сучасної України. У якій би формі заробітчанство не фігурувало у тому чи іншому тексті, частота появи цієї теми в сучасній українській літературі свідчить про її важливість як для авторів, так і для читачів. Безсумнівно, що феномен заробітчанства починає серйозно претендувати на гідне місце у літературному процесі сучасної України.

Розвитку цієї нової сфери в літературі передували масштабний сплеск народних рефлексій на тему заробітчанства в регіональних та місцевих медіа. Починаючи з середини 1990-х рр.****, історії про заробітчан почали з'являтися у пресі Тернополя, Львова, Івано-Франківська та Чернівців, сформувавши на початок XXI століття потужний дискурс про заробітчанство як соціальне, політичне та культурне явище. Публікації стосовно заробітчан у Європі та інших кутках світу з'являлися в численних засобах масової інформації у кількох різних формах: 1) як попередження про небезпечність роботи за кордоном; 2) як особисті щоденники; 3) як листи додому; 4) як історії тяжких випробувань; 5) як рекомендації для досягнення успіху за кордоном; 6) як філософські роздуми про досвід та роль заробітчан [4]. З того часу знадобилося більше десяти років, щоб заробітчанська тематика активно увійшла в сучасну українську масову культуру, сформувавши в українській літературі свій потужний струмінь.

Статистичні параметри феномена

Будучи зацікавленою в загальній репрезентації заробітчанства в сучасній українській масовій культурі, я почала збирати літературні твори на заробітчанську тематику у 2003 році*****. Оскільки «заробітчанська» тематика присутня у найрізноманітніших текстах та форматах, я зосередила

*** Орест Березовський та Леся Романчук, наприклад, є медиками-вікладачами Тернопільського медичного університету і ніколи не були заробітчанами.

**** Масовий виїзд українських робітників до Західної Європи розпочався у середині 1990-х років, спершу ймовірно до Португалії, в якій розпочалася активна підготовка та будівництво до Всесвітньої виставки в Лісабоні у 1998 році.

***** У цьому мені допомагали різні особи в Україні, Італії та Португалії. Багато книг лишаються невідомими поза межами регіонів, де вони вийшли друком, тому зазвичай інформація про такі твори не є доступною в Інтернеті.

увагу на пошуку повноформатних публікацій, себто книг, виданих як друком, так і само-друком, як творів одного автора, так і збірників-альманахів. Більше того, я розглядала тільки ті книжки, котрі або а) побудовані винятково на заробітчанській проблематиці, або б) використовують цю проблематику як невід'ємний елемент розбудови сюжету та утворення фабули оповідання, роману чи віршових наративів. До бібліографічного анотованого покажчика, доданого нижче, я внесла твори як відомих авторів, так і новачків; як авторів-заробітчан, так і тих, хто ніколи не мав безпосереднього заробітчанського досвіду. У процесі роботи над цим списком з'явилися деякі нові під-категорії, наприклад, твори на тематику «наших за кордоном», чи головні герої заробітчанами як такими не є, хоча також переживають труднощі у пристосуванні до життя в чужій країні. Такі книги не зараховано до головного бібліографічного списку літератури на заробітчанську тематику, однак їхній перелік усе-таки присутній під окремою категорією. До спектру мого аналізу не потрапила ще одна група творів, які написані заробітчанами, але не про заробітчанство (наприклад, з бібліографії виключено книги Людмили Гадз, Анатолія Романюка, Романа Куриласа, Олександра Тітова, Лідії Тищенко-Забожко, італійських українців, які активно пишуть на інші, не заробітчанські, теми). Такі твори не стали предметом дослідження, оскільки головним критерієм включення тієї чи іншої книжки до бібліографічного списку була саме заробітчанська тематика.

У підсумку я назбирала цілу низку творів, присвячених заробітчанству в країнах Європи та Північної Америки*. Бібліографічний список складається з 82-х позицій, до нього належать книги найрізноманітніших літературних жанрів (76 з них активно заангажовують проблематику заробітчанства, див. додаток). Перші паростки цього феномена сягають початку 21-го століття, адже найперше видання датовано саме 2000 р. Пік публікацій припадає на 2008 р., коли вийшли друком 19 книг (рис. 1). Варто звернути увагу читача на те, що абсолютна більшість авторів є жінками, 86 жінок з-поміж 96 авторів**.

Цікавим є розподіл цієї літератури між *поезією* та *прозою*. З-поміж 82 книг, поезія представлена у 32 публікаціях, серед яких 24 книги містять виключно поезію (до інших 8 книг увійшла як поезія, так і проза). Прозові твори представлені у 58 публікаціях (романи, повісті, п'єси, оповідання). Як видно з рис. 2, поетична творчість посідає важливе місце в художній літературі на заробітчанську тематику (38% всіх публікацій містять поезію). Причиною цього є важливі культурні фактори, до яких я ще повернуся нижче.

Іншим, цікавим результатом статистичного аналізу є *розподіл літератури за регіонами в Україні*. 50% всіх книг з поданої нижче бібліографії були надруковані у Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях (рис. 3).

Донедавна література на заробітчанську тематику була феноменом виключно україномовним, власне українська мова була мовою творчого самовираження. Починаючи з 2006 року в літературному процесі почали з'являтися публікації й іншими мовами, зокрема російською та італійською (див. рис. 4). Наразі кількість цих іншомовних публікацій є досить незначною, що дозволяє стверджувати, що заробітч-

чанство в Україні та художні твори на дану тематику продовжують залишатися суто українськими явищами – якщо під «українським» тут будемо розуміти етнічний вимір як самого феномена трудової міграції, так і її репрезентації в публічному дискурсі України.

Нарешті хотілося б зазначити географічний фокус літературних рефлексій на тему заробітчанства. Навіть з огляду на те, що наразі у поданому нижче бібліографічному покажчику бракує за моїми підрахунками приблизно 15–20% джерел (до яких я не маю доступу), вже досить чітко видно, що більшість творів написані саме на тему заробітчанства в Італії. Серед 76-ти публікацій загальної бібліографії заробітчанство в Італії фігурує у 51 книзі (до цієї цифри не внесено книги, сюжети в яких розгортаються не в одній країні, а на різних географічних теренах – рис. 5).

До питання інтерпретації літературної творчості на заробітчанську тематику

Літературна творчість на тему заробітчанства зацікавила мене як культурного антрополога насамперед тим, що ця творчість постала як новий феномен української масової культури у контексті наростаючої в українському суспільстві потреби у переосмисленні накопиченого досвіду трудових мігрантів. З самого початку ця творчість була явищем глибоко і широко простонародним, тобто твореним народом і для народу, заробітчанами для заробітчан, коли вона являла собою своєрідну «попсу» українського літературного простору. І хоч така риса була особливо притаманною цій літературі на ранніх етапах її формування (до 2003–2004 років), народницький настрій у ній продовжує домінувати і до сьогодні, надаючи можливість деяким аналітикам від фольклору сміливо надавали такій літературі, й особливо поезії, статусу народної творчості [1, с. 60].

Із наведених у бібліографії текстів небагато могли б похвалитися тим, що зветься в колі літературних критиків «високою літературною якістю». Водночас, чимало наративів, породжених реальним життєвим досвідом заробітчани-письменників, є щирими та зворушливими, що особливо стосується поетичних репрезентацій долі заробітчан у країнах їхнього працевлаштування. Отже, ядро цієї літературної творчості я б розмістила десь поміж фольклором у його традиційному розумінні та літературою з її вимогою до текстів мати більшість із ознак «добротного читива».

Літературну творчість на заробітчанську тематику також необхідно розглядати як явище, покликане до життя вічно мінливими процесами модерної історії у широкому її тлумаченні. У цьому розумінні ми могли б назвати її продуктом специфічної історичної кон'юнктури, відповіддю добі карколомних соціальних зрушень; «життя» її цілковито залежить від тих суспільних обставин, котрі дали їй початок. З цієї точки зору явище заробітчанської літературної творчості, особливо його поетичний вимір, до болю нагадує події, що відбувалися в транснаціональному просторі української культури на межі XIX і XX століть, коли внаслідок масової еміграції численні українські поселення поставали як у Північній, так і в Південній Америці. Вже тоді, на початку XX століття, Володимир Гнатюк, Філарет Колесса та інші фольклористи фіксували й аналізували народницькі тексти, що у фольклорно-поетичній формі зображували еміграцію, імміграцію та поневірення українців на чужій землі нового світу.

Літературна творчість початку XXI ст. виявляє чимало спільного з тією «емігрантською літературою» початку століття XX-го. Окрім того, вона є маніфестацією підвище-

* Творів про заробітчанство поза цими двома географічними теренами мені поки що не траплялися.

** Наведена кількість авторів перевищує загальну кількість публікацій, тому що враховано також і збірне авторство.

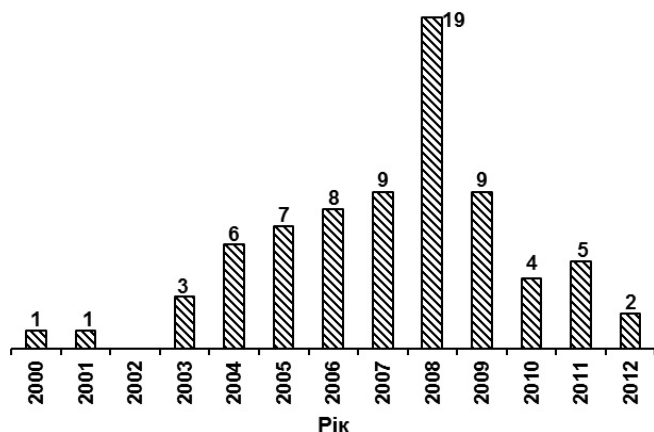

Рис. 1. Кількість публікацій за роками*

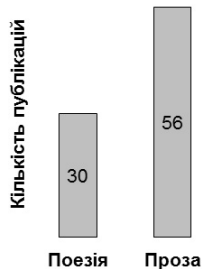

Рис. 2. Публікації за жанрами**

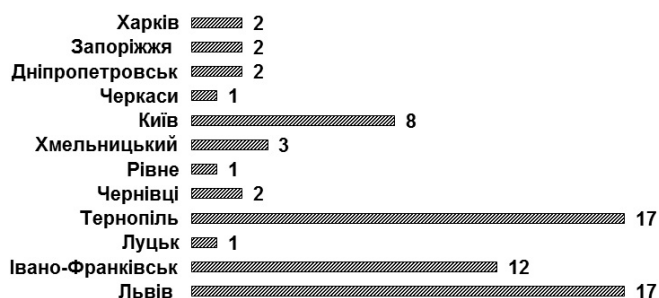

Рис. 3. Кількість публікацій по містах України***

ної участі «простих людей» у соціальних колах сучасного інформаційного простору, котрий зараз переживає величезні зміни у зв'язку з технологічним проривом у сфері комунікацій 1990-х років. Продукування репрезентацій особистого досвіду більше не є винятковим привілеєм високих соціальних класів та культурних еліт.

Історики, що працюють у сфері автобіографії та мемуаристики, відзначили, що в часи масштабних соціальних трансформацій (або часи історичних зрушень, за Стівеном Корнеллом [2]) неабияк зростає кількість рефлексій та ремінісценцій стосовно зникаючого минулого. І хоча літературна творчість на тему заробітчанства відрізняється від жанру автобіографії, вона – за умови, що створена самими заробітчанами – виявляє такі самі тенденції, як і сучасні мемуари, а саме: прагнення задокументувати спектр переживань, з якими люди зіштовхуються у перехідні часи.

* Дати публікації 9 книг невідомі, тому вони не включені до графіку.

** 8 публікацій містять і поезію, і прозу.

*** Обраний порядок вказаних областей у графіку має за мету візуально відобразити географічне розташування міст на мапі України.

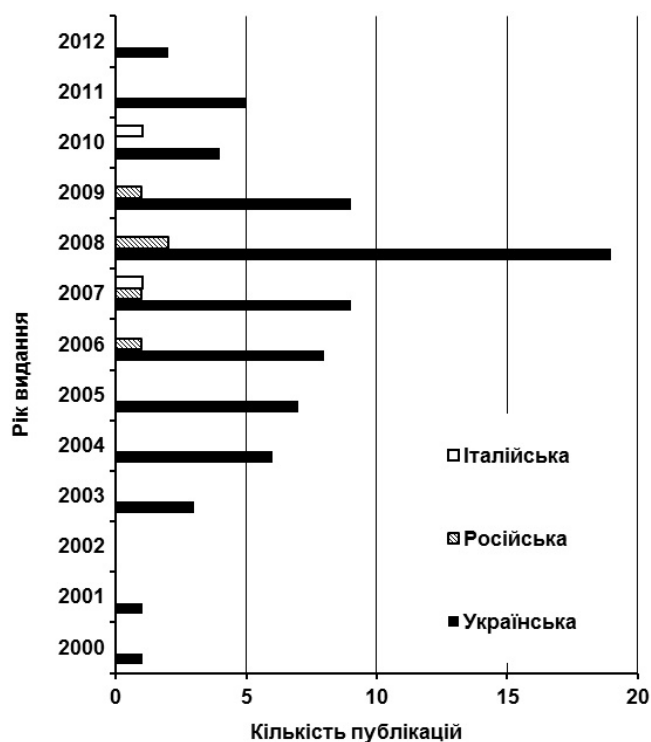

Рис. 4. Мова публікацій та рік видання

Рис. 5. Кількість публікацій за країнами

Заробітчанський досвід у цих наративах документується у найдрібніших деталях, навіть якщо автобіографічність заперечується. Автори переосмислюють досвід заробітчанства подібно до того, як пострадянські мемуари переосмислюють радянський досвід.

Така література продукується також як відповідь локальним контекстам нових «батьківщин». Наприклад, українська літературна творчість в Італії протягом 2000-х років є породженням як місцевих умов формування культурного українського середовища в цій країні, так і умов розвитку загальноіталійського культурного простору. Згадаємо, до прикладу, літературну продукцію в Португалії – чи не найпершій країні ЄС, в якій внаслідок величезного припливу заробітчан українці стали найбільшою непортугаломовною меншиною. Незважаючи на той факт, що португальських українців можна вважати найстаршою українською спільнотою Європейського Союзу, і що на сьогодні вони є другою найбільшою етнічною меншиною в країні після бразильців (котрі, до речі, розмовляють тією ж мовою, що й португальці), вони не створили великого обсягу заробітчанської літературної творчості, на відміну від українців в Італії*.

* У 2011 році я побувала в Португалії, де продовжила свій пошук літературної творчості українських трудових мігрантів. Мені вдалося знайти лише декілька творів, надрукованих у португальсько-

Ситуація в Італії унікальна з кількох причин і заслуговує окремої дискусії, до якої я звертаюся деінде*. По перше, заробітчання у цій країні було доволі масштабним і надалі складається переважно з жінок, часто з вищою освітою**. По-друге, присутність Української Греко-Католицької церкви з її понад віковою історією в Італії слугувала каталізатором продукування численних літературних проєктів у сфері заробітчання саморепрезентацій. Для порівняння, Українська Греко-Католицька Церква Португалії ніколи не могла похвалитися такою ж інституційною силою, яку мала її італійська «сестра». Перші українські періодичні видання і в Італії і Португалії, котрі послідовно «просували» літературну творчість заробітчан, видавалися саме під юрисдикцією УГКЦ. Зрештою італійський істеблішмент почав виявляти до української художньої літератури інтерес, і, за підтримки культурних аташе посольства України в Італії вона почала привертати до себе дедалі більше уваги, стимулюючи, як наслідок, дальшу творчість.

З іншого боку, література ця породжена також і культурними нормами батьківщини. Форма, зміст і моральний підтекст багатьох наративів – як у прозі, так і в поезії – продиктовані міцно усталеними ідеологічними, літературними та повсякденними нормами сучасного українського суспільства. Почати можна з того, що сама схильність заробітчан до літературної творчості укорінена в культурні традиції батьківщини і сформована різними історичними площинами. З одного боку, тягу до поетичних та прозових ремінісценцій серед заробітчан можна намагатися пояснювати загальною схильністю українців до самовираження через медіум пісні та поезії – цю тенденцію ми зазвичай вбачаємо в тягlostі фольклорної традиції. А з іншого боку, ця тенденція також цілком відповідає системі цінностей української інтелігенції з характерним для неї наголосом на обізнаності з літературою та поезією, обізнаності, яка є одним із найголовніших маркерів ідентичності спочатку радянського, а пізніше – українського інтелігента.

Яким процес розгортання літературної творчості на заробітчанняську тему в українській масовій культурі буде далі? Яким буде її майбутнє? Відповідь на це питання дасть час, а поки що обсяг цієї літератури, яку можна було б назвати літературою постсоціалістичного фолк-реалізму, тільки зростає. Потрібно на забувати, що така література є явищем не тільки культурним, але й соціальним, і відповідно цим явищем можуть та мають цікавитися науковці – представники соціальних наук, а не тільки критично налаштовані літературні критики. Також треба пам'ятати, що ця творчість не належить виключно національному літературному процесові України, а, будучи явищем наднаціонального, або транснаціонального порядку, ця література служить також і потребам українських спільнот в країнах їхнього проживання. Потреби українського суспільства в Україні відмінні від потреб українських громад деінде.

Будь-яка інша заробітчанняська спільнота, яка є на шляху до набуття статусу загальноновизнаної меншини у своїй новій

українських засобах масової інформації та окремі посилання на твори португальських українців, що вийшли друком деінде.

* Мій огляд літературного процесу на тематику заробітчання в Італії має незабаром з'явитися в журналі «Схід/Захід».

** Наразі в Італії за одними даними нараховується майже 100 тисяч легальних українських іммігрантів. За іншими припущеннями, близько 800 тисяч українців працюють тут нелегально.

батьківщині, зіштовхується із завданням творення колективного і легітимного наративу про своє походження (Ентоні Сміт) [7]. Українські спільноти Європи переживають подібні суспільні виклики. Як слушно зауважує Павло Садох, голова спілки українців Португалії, українські спільноти Європи вже час розглядати як нову діаспору, адже українські громади в країнах Європи вже перейшли у нову стадію саморозвитку і більшість мігрантів не планує повертатися в Україну [5]. Кожній з цих громад потрібно самоствердитися в умовах домінантного культурного простору нової батьківщини. Українці Канади, наприклад, роками плекали власний наратив про себе як «піднімачів цілини» та будівничих канадської нації, вбачаючи фундамент останньої у сільськогосподарській праці українських переселенців наприкінці XIX та початку XX століть. Українці Португалії пов'язують свою інтеграцію в суспільство цієї країни з постановом та відходом у небуття протягом 1990-х слов'янської мафії***. Італійські українці в якості центрального елемента наративу про заснування своєї громади поки що і далі обирають, здається, образ приватної доглядальниці – «наймички». Час покаже, чи буде така колективна візія власного походження визнана українською спільнотою в цій країні, адже серед неї нараховується великий відсоток і незаробітчанняської інтелігенції, які намагаються вибудувати й інші візії української культури в Італії, постачаючи домінантному суспільству зразки та наративи високої української культури****. Отже, продукування такої «літератури свідчень» доби заробітчання на теренах українського транснаціонального простору надає заробітчанням можливість претендувати на легітимність власної позиції в країні переселення, зберігаючи водночас «членський» статус на батьківщині].

1. Крамар Р. До питання фольклоризму та фольклоризації творчості трудових емігрантів / Ростислав Крамар // Народна творчість та етнографія. – 2007. – № 3–4. – С. 60–65. 2. Cornell S. That's the Story of Our Life / Stephen Cornell // We Are a People: Narrative and Multiplicity in Constructing Ethnic Identity / edited by Paul Spickard and W. J. Burroughs. – Philadelphia: Temple University Press, 2000. – P. 41–53. 3. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the late Modern Age / Anthony Giddens. – Stanford: Stanford University Press, 1991. 4. Khanenko-Friesen N. Robinson Crusoes, Prostitutes, Heroes?: Constructing The Ukrainian Labour Emigrant in Ukraine / N. Khanenko-Friesen // Hyphenated Histories: Articulations of Central European Bildung and Slavic Studies in the Contemporary Academy / Brill [Andrew Gow, ed.]. – 2007. – P. 103–120. 5. Khanenko-Friesen N. Searching for Cinderellas, in Naples and Beyond: Popular Culture Responses to Labour Migration from Ukraine / N. Khanenko-Friesen // Spaces of Identity: Tradition, Cultural Boundaries & Identity Formation in Central Europe (Peer-reviewed International Journal). – 2006. – No 6.2. 6. Khanenko-Friesen N. Through Networks and Ordeal Narratives, or Making Meaning of One's Displacement: Labour Migration from Western Ukraine / N. Khanenko-Friesen // Spaces of Identity: Tradition, Cultural Boundaries & Identity Formation in Central Europe (Peer-reviewed International Journal). – 2004. – No 4.1. 7. Smith A. D. Ethnic Myths and Ethnic Revivals / Anthony D. Smith // European Journal of Sociology 1984. – Vol. 25. – P. 283–305.

*** Інтерв'ю з Павлом Садохом, головою Спілки Українців Португалії. Лісабон, 12, 19 листопада 2011 року.

**** Як це, наприклад, відбувалося в рамках тижня «Світи Риму» 21–27 листопада 2014 року. Я щиро дякую Маріанні Сороневич, редактору «Української газети» в Італії за запрошення взяти участь в українських заходах.

Додаток**Трудова міграція та літературна творчість****Анотована бібліографія**

- Баштик Л.** Слова сплітаю у віночок / Любов Баштик. – Львів: Добра Книжка, **2006**. – 63 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Під враженнями від подорожі до Ізраїлю і відвідування його святих місць автор бере за основу для своєї книги біблійний сюжет про «Дорогу страждання». Головна увага віршів – туга за Батьківщиною, самотність, потреба жіночого щастя та щирих почуттів.
- Березовський О. І.** Інтернаймичка. Дочка чи пасербиця Європи? / Орест Іванович Березовський. – Вид. 1-е, випр. і доп. – Тернопіль: Підручники і посібники, **2004**. – 320 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. На основі приватного листування чоловіка та жінки автор обговорює проблематику трудової міграції та її негативний вплив на сімейне життя в Україні. Книгу перевидано двічі.
- Бубенко М.** Ода рукам / поезії Михайла Бубенка та вишивки Марії Токань. – Чернівці: Місто, **2005**. – 120 с.
Українською мовою. Збірка віршів та фотографій вишивок. Трудові мігранти в Італії. Книга складається з віршів Михайла Бубенка про роботу в Італії та тугу за домом. Книга також містить фотографії вишивок заробітчани Марії Токань.
- Вайно М.** Свекрушина: кіносценарії / М. Вайно. – Івано-Франківськ: Нова Зоря. – 136 с.
Українською мовою. Сценарій для фільму. Трудова міграція.
- Вдовиченко О.** Думки / Ред. О. Вдовиченко. – Турин: Editrice La Rosa. – 95 с.
Українською та італійською мовами. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Поезії зібрано Ольгою Вдовиченко від українських жінок-заробітчанонок в Італії, перекладено італійською мовою та опубліковано українською та італійською мовами. В книзі опубліковано вірші одинадцятьох авторів.
- Галич О.** Усі дороги ведуть до Риму: Повість-есе за фрагментами щоденника заробітчани / Олесь Галич. – Тернопіль: Джура, **2004**. – 108 с.
Українською мовою. Повість-есе. Трудові мігранти в Італії. Головна увага автора прикута до явища жіночої трудової міграції до Риму.
- Гата Е.** З варяг у греки або історія, накреслена руїнами / Ева Гата. – Львів: БаК, **2008**. – 208 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Греції. Історія про українську жінку, яка розлучилася із чоловіком, поїхала на заробітки в Грецію і там вийшла заміж.
- Гоца-Сосновська Н.** «Я подарую тобі зорі...» / Наталія Гоца-Сосновська. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Демченко Є. В.** Господарі Богемії: роман / Євген Васильович Демченко. – К.: Джерела М / Зелений пес, **2003**. – 224 с.
Українською мовою. Роман-детектив. Трудові мігранти в Європі (Чеська Республіка). Про українських трудових мігрантів, українську й російську мафію та розвідку. Головний персонаж роману, український журналіст, їде до Праги для розслідування вбивства. Життя українських трудових мігрантів в Чехії служить фоном для основної історії.
- Дорошинська Г.** На перехресті світових доріг / Галина Дорошинська. – Рогатин: Самвидав, **2004**.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Про тугу за домом та українських жінок в Італії.
- Дранчук В.** У пошуках долі / Василь Дранчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, **2007**. – 215 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Східній Пруссії. Роман розповідає про молодого чоловіка з Галичини, який був змушений покинути свою країну (що була під польською владою) і виїхав на роботу за кордон. Пройшовши через випробування він залишився українським патріотом.
- Дрібнюк Г.** Царівна не плаче: Правдива історія з життя українських заробітчани в Італії / Галина Дрібнюк. – Косів: Писаний Камінь, **2005**. – 123 с.
Українською та російською мовами. Роман. Трудові мігранти в Італії.
- Думанська О. І.** Спосіб існування білкових тіл: Щоденник, дописаний з уяви / Оксана Іванівна Думанська. – Львів: Літературна Агенція «Піраміда», **2005**. – 84 с.
Українською та російською мовами. Збірка оповідань. Трудові мігранти в Греції. Оповідання написані на основі авторських інтерв'ю із першокурсниками, матері яких поїхали за кордон на заробітки. Книга базується на реальних та вигаданих історіях із життя опитаних студентів.
- Калинець І.** Діти емігрантів про себе: Сповіді. Думки. Судження... Біль / Ред.: І. Калинець, Н. Гумницька. – 1-е вид. – Львів: Артос, **2008**. – 112 с.
Українською мовою. Проза, поезія, образотворче мистецтво. Трудова міграція. Книга складається з творів, написаних дітьми українських трудових емігрантів. Твори були написані в рамках міжнародного конкурсу «Діти емігрантів про себе», який був проведений у 2008 році. Представлено твори 26 призерів конкурсу.
- Калинець І.** Діти емігрантів про себе. Сповіді. Думки. Судження... Біль / Ред.: І. Калинець, Н. Гумницька. – 2-е вид. – Львів: Артос, **2009**. – 180 с.
Українською мовою. Проза, поезія, образотворче мистецтво. Трудова міграція. Книга складається з творів, написаних дітьми українських трудових емігрантів. Ці твори були написані в рамках міжнародного конкурсу «Діти емігрантів про себе», який був організований у 2008 році. Книга містить роботи 130 учасників цього конкурсу.
- Калиняк Д. М.** З італійського зошита / Д. М. Калиняк. – Салерно: Бібліотека іммігранта, **2008**. – 60 с.
Українською мовою. Збірка віршів і гуморесок. Трудові мігранти в Італії. Книга опублікована в двох редакціях. Про тугу за домом, проблеми, які змушені були переборювати трудові мігранти, труднощі у пошуку роботи, стосунки між мігрантами та їх роботодавцями, про любов і шахрайство.
- Калиняк Д. М.** З італійського зошита / Д. М. Калиняк. – 2-е вид. – Тернопіль: ВАТ «ТВПК “Збруч”», **2008**.
Українською мовою. Збірка віршів і гуморесок. Трудові мігранти в Італії. Книгу опубліковано в двох редакціях.
- Калиняк Д. М.** Італійські небиліці / Д. М. Калиняк. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Збірка гуморесок. Трудові мігранти в Італії.
- Касталія І.** Золоте павутиння / Ірина Касталія. – Хмельницький: Поділля, **2010**. – 224 с.
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії. Збірка оповідань про українських жінок в Італії.
- Кіндрат С.** Холодна чужина / Стефанія Кіндрат. – Салерно: Калина, **2008**. – 88 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Книга складається з двох частин: перша присвячена релігійній тематиці, а друга – трудовій міграції.
- Ковалик Н.** Неаполь – місто попелюшок / Н. Ковалик. – [Манускрипт].
Українською мовою. П'єса. Трудові мігранти в Італії. Неопублікований манускрипт.

- Когут Л.** Країна розбитих сердець / Людмила Когут. – Львів: Сполом, **2009**. – 392 с.
Українською мовою. Збірка повістей та оповідань. Трудові мігранти в США.
Книга складається із дев'ятох історій. До складу книги входить оповідання про двох трудових мігрантів із України, які приїхали на роботу в США.
- Когут Л.** Мудрі жінки: оповідання / Людмила Когут. – 2-е вид. – Львів: Афіша, **2010**. – 220 с.
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в США.
Книга складається із 12 оповідань. До складу книги входить оповідання «Заробітчанка», присвячене трудовій міграції. Це історія про українську жінку, яка приїхала в США і працювала на єврейській та українській родині.
- Кореновська В.** Віра, Надія, Любов / Руслана Кореновська. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
Основа тематика віршів – духовні цінності, гармонія з природою, материнство.
- Крим А.** Євангеліє від Івана / Анатолій Крим. – К.: ВЦ «Промсвіта», **2006**. – 208 с.
Українською мовою. Збірка із трьома п'єсами: «Євангеліє від Івана», «Жага екстриму», «Нелегалка». «Нелегалка» присвячена жіночій трудовій міграції в Італію.
- Курилас Р.** Де ж ви, рожеві мрії-надії? / Р. Курилас. – Львів: Армія України, [б. р.].
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії.
Книга складається із дев'ятох історій про українських робітників в Неаполі.
- Курилас Р.** Церковний дзвін до храму кличе / Р. Курилас. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії.
Оповідання про українських робітників в Італії, які шукають розраду і допомогу в Українській греко-католицькій церкві (Південна Італія).
- Курилас Р.** На краю відчаю / Р. Курилас. – Львів: Армія України, **2009**. – 125 с.
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії.
Про долю перших трудових мігрантів і труднощі, з якими вони стикаються вдома і на чужині.
- Курилас Р.** Людські долі під небом Неаполя / Р. Курилас. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії.
- Лаган А.** Моя Україна / А. Лаган. – Львів: Самвидав, **2008**. – 112 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Лоза О.** З надією на світ любові, правди і добра / Ред. О. Лоза. – Львів: Релігійне видавництво «Добра книжка», **2004**. – 119 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
У збірці подано твори 13 авторів, українських жінок-заробітчаник в Італії.
- Лукашук К.** Експортерка / К. Лукашук. – Львів: Піраміда, **2010**. – 224 с.
Українською мовою. Повість.
Молода дівчина шукає сенс життя та кращої долі, в тому числі і за кордоном.
- Матейцева Н.** Вірші з вірою / Н. Матейцева. – Чернівці: Місто, [б. р.].
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Мельничук Б.** Роксоляна, декан і жлоби / Б. Мельничук, Н. Фіалко. – Львів: Піраміда, **2011**. – 128 с.
Українською мовою. Повість.
Сім'я однієї молодої дівчини не має грошей, щоб оплатити її навчання. Дівчині загрожує виключення із університету. Зрештою, дівчина отримує стипендію для навчання в США. Події в книзі розгортаються на тлі того, що батько героїні працював на заробітках у Росії, а тітка – в Італії.
- Мокрій О.** А мені... запахло Україною / О. Мокрій. – Коломия: Самвидав, **2007**.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Овсянна Л.** Я вже не усміхаюся так...: Життя у фотографіях, спогади про журналістку, її жіночі історії (Тернопільська газета «Вільне життя» 1995–2003) / Л. Овсянна. – Тернопіль: Вільне життя, **2003**. – 443 с.
Українською мовою. Збірка статей.
Статті про сімейне життя; окремі статті про трудову міграцію. Частина серії «Жіночі історії».
- Пилат Г.** На чужих стежках / Г. Пилат. – Львів: Дизайн-студія «Папуга», **2009**. – 168 с.
Українською мовою. Збірка віршів, пісень, поезії та оповідань.
Пилипів Б. Антологія творчості заробітчанин // Упоряд.: Б. Пилипів, Л. Дукас. – Тернопіль: Тираж, **2005**. – Кн. 1: Світло на чужих стежках. – 266 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
Антологія художньої творчості, написаної трудовими мігрантами.
- Пилипів Б.** Антологія творчості заробітчанин / Упоряд.: Б. Пилипів, Л. Дукас. – Рим, **2005**. – Кн. 2: Гавдеамус по-емігрантськи. – 145 с.
Українською мовою. Гумор, проза, поезія. Трудові мігранти в Італії.
Антологія художньої творчості, написаної трудовими мігрантами.
- Помірча М.** Мозаїка / М. Помірча. – Луцьк: Медіа, **2007**. – 48 с.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
Вірші про італійські пам'ятки минулого і фотографії.
- Помірча М.** Веселкові струни / М. Помірча. – Неаполь: Самвидав, **2008**.
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
Написані в Неаполі в 2006–2008.
- Помірча М.** Мій світ / М. Помірча. – [Б. м.]: [б. в.], [б. р.].
Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
Колекція віршів для дітей.
- Пронюк О.** Листи синові або Легенди Неаполітанських гір / Оксана Пронюк. – Брошнів: ТАЛЯ, **2006**. – 210 с.
Українською мовою. Колекція листів. Трудова міграція в Італії.
Складається з листів написаних матір'ю з Італії до свого сина.
- Пронюк О.** Не виплач моєї сльози / Оксана Пронюк. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, **2005**. – 226 с.
Українською мовою. Роман. Трудова міграція в Італії.
Роман про долю української жінки-матері.
- Рибенко Л.** Сиднотроцца / Л. Рибенко. – Дубно: Наше дзеркало, **2004**.
Українською мовою. Роман. Трудова міграція в Італії.
Автор почала писати книгу в Україні і продовжила в Італії, де вона перебувала із січня до вересня 2002 року. Це історія про доньку та матір, які поїхали на заробітки в Італію.
- Роздобудько І.** Ранковий прибиральник / І. Роздобудько. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», **2004**. – 164 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти на Мальті.
Історія про українського чоловіка, що працює в готелі прибиральником.
- Роздобудько І.** Я знаю, що ти знаєш, що я знаю / І. Роздобудько. – К.: Нора-Друк, **2011**. – 240 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Німеччині.
Книга складається з одинадцяти оповідань про українських мігрантів, що проживають в одному німецькому пансіоні, та долі яких переплелися у вихорі історії 20 та 21 століть.
- Романенко О.** На земле быть женщиной / О. Романенко. – Корсунь-Шевченківський: Самвидав, **2006**. – 133 с.
Українською та російською мовами. Збірка віршів. Трудова міграція.
- Романчук Л.** Чотири дороги назустріч / Л. Романчук. – Тернопіль: Джура, **2005**. – Кн. 1. – 280 с.
Українською мовою. Роман.

В романі серед інших тем також розвивається тема українських перекупників автотранспорту у Німеччині.

Романчук Л. Чотири дороги за обрії / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – Кн. 6. – 256 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії та США. Перша частина роману присвячена темі життя в Україні та нелегального експорту алкоголю в Польщу. Друга частина книги присвячена трудовій міграції до США та Італії (умови життя та роботи в цих країнах).

Романчук Л. Чотири дороги за обрії / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – Кн. 7. – 272 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. В книзі продовжуються розвиватися теми з попереднього роману (Кн. 6) включно з історіями про двох українських жінок, що працюють в Італії.

Романчук Л. Чотири дороги за обрії / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – Кн. 8. – 256 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії та Німеччині. В книзі продовжуються розвиватися теми з попереднього роману (Кн. 7), включно з історіями про двох українських жінок в Італії. В романі поза іншими темами також ідеться про українських трудових мігрантів в Німеччині.

Романчук Л. Дорога додому / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – Кн. 9. – 368 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. Закінчення історій попередніх книг про двох українських жінок в Італії.

Романюк Т. Канадські оповідання: Художньо-документальне видання / Т. Романюк. – К.: Смолоскип, 2006. – 267 с.

Українською мовою. Оповідання. Трудова міграція в Канаду та Нью-Йорк. 10 оповідань.

Про українців, які шукають кращого життя за кордоном, зокрема в Канаді. Головні персонажі – українці, народжені в Канаді, українці, які поїхали в Канаду, але бажають згодом повернутися в Україну. Автор описує – хто з цих людей відчуває свою «українськість», яким чином вони турбуються про Україну. Він описує життя українських канадців, життя українських емігрантів.

Сакуляк М. Ностальгія / М. Сакуляк. – Тернопіль: Тернопільський видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2007. – 72 с.

Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.

Салаш Й. Саме та: повість / Йо Салаш. – Калуш: Акцент, 2008. – 207 с.

Українською мовою. Роман. Трудова міграція. Повість «Саме та» – правдива і відверта розповідь про те, як українська жінка через економічні негаразди у державі, пов'язані з перебудовою, зважилася на закордонні заробітки коханням*.

Сафіяник І. Метелики без крил / І. Сафіяник. – Львів: Каменяр, 2008. – 98 с.

Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Про роботу в Італії і тугу за домом.

Сафіяник І. Через усі роки. – Львів: Каменяр, 2006. – 71 с.

Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії. Про роботу в Італії та тугу за домом.

Семенкович Н. На паперті Колізею / Н. Семенкович. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2003. – 76 с.

Українською мовою. Оповідання. Трудові мігранти в Італії. Журналістка Н. Семенкович майже рік жила і працювала в Італії. Її правдиві, сповнені драматичних колізій оповіді висвітлюють проблеми суспільства, в якому чиясь мати, дочка, сестра, дружина змушена їхати на чужину, не маючи можливості на гідне життя у власній державі.

Сич О. «Uroboros» / О. Сич. Уроборос. – ЛА «Піраміда», 2007.

В романі «Uroboros» – і східна філософія, і психоаналіз, імпресіонізм, проблема «я і соціум», чужина та журба за батьківщиною, романтика міста.

Степовичка Л. Шлюб із кухлем пльзенського пива / Л. Степовичка. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2007. – 336 с.

Українською мовою. Роман. Українські працівники в Німеччині. Містить додаток із 5 рецензіями роману.

Стойко Н. Зойк душі / Н. Стойко. – Хмельницький: ХЦНП. – 146 с.

Українською мовою. Збірка поезій. Трудові мігранти в Італії.

Тарасюк Г. Янгол з України: маленькі романи, новели / Г. Тарасюк. – К.: Либідь, 2006. – 432 с.

Українською мовою. Романи, оповідання. Трудова міграція в Європі. Містить 2 романи і 17 оповідань.

Тарасюк О. Слово, народжене на чужині / Ред. О. Тарасюк. – Салерно: Калина, 2008. – Т. 1.

Українською та російською мовами. Збірка віршів, оповідань, перекладів, пісень. Трудові мігранти в Італії.

Представлено твори, написані українськими мігрантами, які працюють в Салерно. Це – перша книга, опублікована асоціацією «Калина» в рамках проекту «Бібліотека іммігранта».

Тарасюк О. Слово, народжене на чужині – 2 / Ред. О. Тарасюк. – Салерно: Калина, 2008. – Т. 2.

Українською та російською мовами. Збірка віршів, оповідань, перекладів, пісень. Трудові мігранти в Італії.

Представлено твори, написані українськими мігрантами, які працюють в Салерно.

Тарасюк О. Слово, народжене на чужині – 3 / Ред. О. Тарасюк. – Салерно: Калина, 2008. – Т. 3.

Українською та російською мовами. Збірка віршів, оповідань, перекладів, пісень. Трудові мігранти в Італії.

Представлено твори, написані українськими мігрантами, які працюють в Салерно. Основні теми: Україна, туга за домом, робота в Італії.

Тертова О. Нетелефонна розмова / О. Тертова. – Снятин: Прут Принт, 2007. – 135 с.

Українською мовою. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.

Тищенко-Забожко Л. Дорогою надії / Л. Тищенко-Забожко. – Харків: Глобус, 2008. – 304 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. Книга-переможець Першого конкурсу української книги в Італії (2008, грудень). Про українських жінок-заробітчанок в Італії.

Ткачівська М. Тримай мене, ковзанко / М. Ткачівська. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ. – 298 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії, Португалії. Роман про кохання і зраду, божевілля та підступність, ексклюзивних сеньйорок і вишуканих чоловіків, про своїх і чужих, про українців та їхніх патронів**.

Фіалко Н. Примарне щастя / Ніна Фіалко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 296 с.

Українською мовою. Збірка оповідань, новел та п'єса. Трудові мігранти в різних європейських країнах, США та Канаді.

Крім текстів на містичні та соціально-побутові теми в книзі представлені «історії заробітчан». Автор описує різні умови життя в Україні, що змусили героїв виїхати за кордон на заробітки. Основна тематика історій – життя трудових мігрантів та їх робота за кордоном.

Фіалко Н. Небезпечна межа / Ніна Фіалко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 288 с.

Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. Про трудову міграцію, християнську моральність та духовні цінності.

* Опис позиції адаптовано з інтернет-сторінки Івано-Франківської універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка: <http://lib.if.ua/exhib/1320759111.html>.

** Опис позиції адаптовано з інтернет-сторінки Івано-Франківської універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка: <http://lib.if.ua/exhib/1320759111.html>.

- Фіалко Н.** Коханья з першого погляду / Ніна Фіалко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, **2011**. – 296 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Іспанії та Англії. Історія про чоловіка та дружину, котрі невдовзі після одруження поїхали на заробітки за кордон, у різні країни.
- Чорнобривець О. Г.** Калейдоскоп: Поезії / Ольга Григорівна Чорнобривець. – Запоріжжя: Дніпровський металург, **2007**. – 160 с.
Російською, українською та італійською мовами. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Чорнобривець О. Г.** Мальви – до небес: поезії / Ольга Григорівна Чорнобривець. – Запоріжжя: Дніпровський металург, **2009**. – 256 с.
Українською та російською мовами. Збірка віршів. Трудові мігранти в Італії.
- Шмакова С.** Бути жінкою / С. Шмакова. – Дніпропетровськ: Січ, **2006**. – 311 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. Роман про заробітчанську долю та будні української жінки в Італії.
- Юхно М.** Наяда: Роман / М. Юхно. – К.: Факт, **2000**. – 174 с.
Українською мовою. Роман. Трудові мігранти в Італії. Роман про заробітчанські будні української дівчини.
- Інші книги (тема – «Наші за кордоном»)**
- Карпа І.** Фройд би плакав / І. Карпа. – Харків: Фоліо, **2005**. – 238 с.
Українською мовою. Роман. Збірка притч і анекдотів про подорожування світом та події, що трапилися з героїнею та тими, з ким вона зустрічалася на своєму шляху.
- Ликович І.** Твоя дитинка / І. Ликович. – К.: Нора-Друк, **2010**. – 213 с.
Українською мовою. Роман. Історія про молоду українську жінку, що поїхала в Німеччину за програмою «Au Pair» (життя в німецькій сім'ї, догляд за дітьми, культурні незбіжності).
- Логінова Г.** Червоне солодке сонце / Г. Логінова. – Львів: Кальварія, **2005**. – 192 с.
Українською мовою. Роман. Про життя української студентки в Іспанії.
- Пиркало С.** Не думай про червоне: роман не для молодшого шкільного віку / С. Пиркало. – К.: Факт, **2006**. – 360 с.
Українською мовою. Роман. Героїня роману – українська дівчина, яка живе в Лондоні, працює у великій фірмі та блукає за коханим чоловіком. Події в книзі розгортаються на тлі окремих історій про трудових мігрантів в Англії.
- Ручай Г.** Sauvage Medames Russos (Дикі руські пані) / Г. Ручай. – К.: Дуліби, **2008**. – 192 с.
Українською мовою. Роман. Історія про 55-річну Марго (колишню повію) та юну Світлану. Світлана отримує пропозицію від агентства знайомств та їде в Швейцарію до незнайомого чоловіка. Марго рятує її від заняття проституцією. Історія цієї дівчини тягне за собою історії кількох інших «швейцарських пані руського походження».
- Сняданко Н.** Колекція пристрастей, або Пригоди молодої українки / Н. Сняданко. – Львів: Піраміда, **2001**; Харків: Фоліо, **2004, 2006**.
Українською мовою. Роман. Роман присвячено українській дівчині, яка переживає та переосмислює своє занурення у світ пристрасті. Дія роману розгортається на різних географічних теренах, в тому числі й у Німеччині, куди героїня їде на навчання.

УДК 831.161.2:82–1

Тетяна Шептицька

«Київські екслібриси» Богдана Бойчука: українська столиця очима поета-емігранта

Розглядається збірка Б. Бойчука «Київські екслібриси» у контексті ідейно-естетичних настанов самого поета. Зауважено, що його поезії відповідають загальному киевоцентричному спрямуванню української літератури ХХ ст. Водночас показано, як довготривале перебування автора поза межами України вплинуло на інтерпретацію образу Києва та киян.

Ключові слова: Б. Бойчук, «Київські екслібриси», киевоцентризм, поезія української діаспори.

Bohdan Boychuk's "Kyivski Ekslibrysy" in the context of ideological and aesthetic methods by author is examined in the article. It is noticed that his poetries are grown in general direction of Ukrainian literature in XX c., named "kyivotsentryzm". At the same time T. Sheptytska demonstrated as a long stay out Ukraine influenced on interpretation of Kyiv's and Kievites' images in Boychuk's poetry.

Keywords: Bohdan Boychuk, "Kyivski Ekslibrysy", "kyivotsentryzm", poetry of Ukrainian Diaspora.

Український столичний топос має безліч ідейно-естетичних модифікацій. Київ у літературі нового часу постає як місто-текст, місто-протагоніст, місто-Мати або місце інтелектуальної чи духовної ініціації. Притягальний шарм столиці з її гомінкими вулицями, динамічним ритмом, щоденними спокусами та специфічними мешканцями зумовлений кількома факторами. Здавна центрування питомого українського простору відбувалося довкола Києва, навіть за часів бездержавного існування українців як нації. У цьому киевоцентризмі української культури загалом і психіки української людини зокрема виразно проявились не лише стандартне мислення у категоріях «свій – чужий», «столиця-провінція», а й пам'ять про споконвічну самоврядність і самостійність, а відтак, окремішню національну куртину світу. З іншого боку, «столичний текст» є органічною складовою ширшого міського тексту. Адже «всі шляхи ведуть до міста, – писав М. Анциферов. – Міста – це місця зустрічі. Міста – вузли, якими зв'язані економічні й соціальні процеси. Це центри

тяжіння різноманітних сил, котрими живе людське суспільство. В містах зародилася всезростаюча динаміка історичного розвитку. Через них здійснюється розкриття культурних форм» [1, с. 54].

Урбаністична проблематика набуває величезної популярності у сучасному українському літературознавстві. Подібна тенденція, на нашу думку, пов'язана як із намаганнями науковців рухатися у руслі світових теоретико-методологічних пошуків, так і з бажанням зруйнувати нарешті стереотипи щодо національного письменства, сформовані у часи колоніальної залежності. Не лише образ Києва, а й міський текст загалом стали об'єктом розгляду в працях Т. Гундорової [6], В. Левицького [9], В. Фоменко [12], Я. Поліщука [10], О. Гусейнової [7] та інших. Водночас наявні на сьогодні літературно-критичні розвідки не вичерпують усіх мотивів, сюжетів, смислів, пов'язаних із урбаністичною проблематикою. Що у свою чергу робить дослідження будь-яких письменницьких візій Києва актуальним і цікавим.